

**Zarządzenie Nr 32/2016
Dyrektora Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Kluczborku
z dnia 28 grudnia 2016r.**

w sprawie przyjęcia Programu oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Na podstawie art.6 ust.4 pkt.2 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2015r. poz.1390 tj.) oraz §10 ust.4, § 14 ust.1 pkt.6 oraz § 27 pkt.2 Regulaminu Organizacyjnego Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Kluczborku wprowadzonego Uchwałą Nr 24/87/2015 Zarządu Powiatu w Kluczborku z dnia 6 sierpnia 2015r. zarządza się:

§1. Przyjęcie Programu oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie stanowiącym załącznik do niniejszego Zarządzenia.

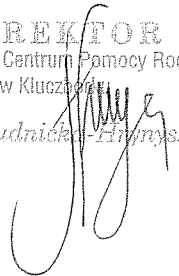
§2. Realizację oddziaływań zawartych w Programie, o którym mowa w §1, prowadzi Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kluczborku.

§3. Przystaje obowiązywać Zarządzenie nr 6/2012 Dyrektora Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Kluczborku z dnia 31.01.2012r. w sprawie przyjęcia programu korekcyjno – edukacyjnego.

§4. Zarządzenie wchodzi z dniem podjęcia.

DYREKTOR
Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie
w Kluczborku

Iwona Rudnicka-Hajmyszyn

Program oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie

Kluczbork 2016r.

Uzasadnienie programu

W poszukiwanie skutecznych form przeciwdziałania przemocy w rodzinie angażuje się w Polsce coraz więcej profesjonalistów, organizacji pozarządowych i specjalistycznych instytucji. Nie jest to łatwe zadanie także dlatego, że środowisko rodzinne jest i powinno być chronione przed ingerencjami z zewnątrz. Każdy obywatel ma konstytucyjnie zagwarantowaną ochronę prawną życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym (art. 47 Konstytucji). Z jednej strony zapewnia to normalne, niezmącone funkcjonowanie rodziny, ochronionej przed nadmierną ingerencją państwa w jej sferę prywatności, z drugiej – w sytuacji zaburzonego funkcjonowania rodziny, zaburzonych więzi między poszczególnymi członkami tej podstawowej komórki społecznej, gdzie dochodzi do konfliktów, przemocy, wyzwała u sprawców przemocy domowej quasi – poczucie bezkarności, bowiem rodzi się u nich błędne przekonanie, że nikt, żadna instytucja, nie może ingerować w rodzinę.

Zajmowanie się zjawiskiem przemocy domowej wymaga wieloaspektowego spojrzenia na tę problematykę, zarówno wnikliwego rozumienia złożoności zjawisk występujących w życiu rodzinnym jak i szczególnej troski i rozwagi w trakcie interwencji; jest to interwencja specyficzna, bowiem dotyczy ingerencji w sferę prywatności i sferę działalności rodziny.

Istota przemocy domowej, która doczekała się licznych opracowań, związana jest z faktem wykorzystania przewagi siły lub władzy dla krzywdzenia innych członków rodziny.

Do zjawiska przemocy domowej należy podchodzić holistycznie i ujmować go w perspektywie wieloaspektowej: prawnej, moralnej, społecznej i psychologicznej.

Przemoc w aspekcie prawnym

Na wstępie należy wskazać, że przemoc w rodzinie jest pojęciem bardzo szerokim i wykracza znacznie swoim zakresem poza znamiona przestępstwa potocznie uznawanego, a stypizowanego w art. 207 k.k., a mianowicie fizycznego lub psychicznego znęcania się.

Kodeks karny zawiera tzw. „słowniczek ustawowy”, w którym zostały zdefiniowane terminy użyte w tym kodeksie. Niestety nie ma tam jednak pojęcia „przemoc w rodzinie”.

Wskazana definicja została zawarta w art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie — co bardzo często jest pomocne przy ocenie, czy dane przestępstwo opisane w kodeksie karnym nosi znamiona tego typu zjawiska.

Zgodnie z definicją zawartą w cytowanej ustawie — *„przemoc w rodzinie stanowi jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, naruszające prawa lub dobra osobiste osób dotkniętych przemocą w rodzinie, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność (w tym seksualną), powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”*.

Na ustawową definicję przemocy w rodzinie składa się kilka istotnych elementów. Po pierwsze, przemocą może być nie tylko zachowanie, które się powtarza, lecz także

pojedyncze zachowanie. Po drugie, może to być działanie, tj. dokonanie jakiejś czynności lub zaniechanie, czyli niepodjęcie działania, niewykonanie jakiejś czynności. Po trzecie, zachowanie to ma być umyślne. Kolejnym elementem ustawowej definicji przemocy w rodzinie, w szczególności narażenie tych osób na wskazane wyżej niebezpieczeństwo.

Należy podkreślić, że definicja przemocy w rodzinie, nie odnosi się do zakresu zachowań wskazanych przez art. 207 k.k., gdyż przepis ten określa przestępstwo znęcania się, nie zaś przestępstwo przemocy w rodzinie. Ustawodawca nie wprowadził na gruncie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nowego typu przestępstwa, zwanego przemocą w rodzinie, którego znamiona ustawowe polegałyby na przemocy w rodzinie.

Definicja ta nie została stworzona na potrzeby kodeksu karnego, lecz ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i ma znaczenie w szczególności w kontekście obowiązków realizacji określonych zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie przez organy administracji publicznej. Brak powiązania definicji pojęcia przemocy w rodzinie oraz zachowań penalizowany przez art. 207 k.k. powoduje niezrozumienie i zamęt terminologiczny [vide: Sylwia Spurek, Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz, Warszawa 2012, komentarz do art. 2].

Z uwagi na obszerną definicję przemocy w rodzinie, która może wyczerpywać ustawowe znamiona różnych przestępstw — wskazano poniżej szereg innych przestępstw, które mogą być zakwalifikowane, jako przemoc w rodzinie:

Art. 156 - ciężki uszczerbek na zdrowiu;

Art. 157 - średni i lekki uszczerbek na zdrowiu;

Art. 189 - bezprawne pozbawienie wolności;

Art. 190 - groźba karalna;

Art. 190a - uporczywe nękanie. Kradzież tożsamości;

Art. 191 - zmuszanie do określonego zachowania. Utrudnianie korzystania z lokalu mieszkalnego;

Art. 197 - zgwałcenie i wymuszenie czynności seksualnej;

Art. 216 - zniewaga;

Art. 217 - nietykalność cielesna.

Jak już wskazano na wstępie wiodącym przestępstwem dotyczącym przemocy w rodzinie jest znęcanie się fizyczne i psychiczne penalizowane w art. 207 kk.

Jest to przestępstwo, o co najmniej podwójnym przedmiocie ochrony. Określenie głównego i ubocznych przedmiotów ochrony we wskazanym przepisie nasuwa trudności eksponowane zarówno w piśmiennictwie, jak i w judykaturze. Akcentuje się przy tym, że zakres dóbr chronionych tym przepisem zdecydowanie wykracza poza obszar wyznaczony rodzajowo zbiorem przestępstw przeciwko rodzinie i opiece. Szeroki krąg podmiotów podlegających ochronie, obejmujący nie tylko osoby najbliższe czy pozostające w związku rodzinnym, z różnych przyczyn zależne od sprawcy, powoduje, że nader często, korzystając z ogólnego ujęcia, za W. Świdą [*Prawo karne*, Warszawa 1989, s. 523] przypomina się, iż głównym przedmiotem ochrony jest należyte, wolne od znęcania się, traktowanie ludzi w rodzinie, w stosunkach zależności, osób małoletnich lub

nieporadnych. Jako uboczny przedmiot ochrony przestępstwa znęcania się wskazuje się życie, zdrowie, godność i nietykalność cielesną, a w typie kwalifikowanym z art. 207 § 3 k.k. jednoznacznie życie człowieka.

Jak twierdzą specjaliści prawa karnego przestępstwo „znęcania się” jest przestępstwem indywidualnym w tej części, w której ofiarą jest osoba najbliższa lub osoba pozostająca ze sprawcą w stosunku zależności - natomiast w części dotyczącej znęcania się nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny - przestępstwo znęcania się jest przestępstwem powszechnym, a więc podmiotem jego może być każdy człowiek [vide: Maria Szewczyk (w:) Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz pod red. Andrzeja Zolla, Zamykacze 2006 r., Nb 9 komentarza do art. 207].

Jest to przestępstwo formalne z działania lub zaniechania. Dla jego bytu, co należy podkreślić, nie jest wymagane spowodowanie jakichkolwiek skutków. W przypadku znęcania się, które pociągnęłoby za sobą skutki, na przykład w postaci uszkodzenia ciała lub spowodowania rozstroju zdrowia, wchodzić w grę będzie kwalifikacja kumulatywna z odpowiednim przepisem określającym przestępstwo skutkowe (np. z art. 156, 157 k.k.).

Znęcanie się może przybrać formę znęcania się fizycznego lub psychicznego; zwłaszcza znęcania psychiczne, na które szczególnie zwraca się uwagę w psychologicznym podejściu do problematyki przemocy.

W pierwszym przypadku zachowanie sprawcy będzie polegało na zadawaniu cierpienia fizycznych, jak na przykład bicie, duszenie czy inne zadawanie bólu, a także przez głodzenie czy oziębienie ciała ofiary. Znęcanie psychiczne polegać będzie na dręczeniu psychicznym poprzez na przykład lżenie, wyszydzanie, straszenie lub zadawanie cierpienia osobie, o której w tym przepisie mowa.

W prawie karnym określono pojęcie „znęcania” od strony przedmiotowej. Oznacza ono zazwyczaj systematycznie powtarzające się zachowanie złożone z jedno lub wielorodzajowych pojedynczych czynności naruszających różne dobra, na przykład nietykalność ciała, godność osobistą. Całość tego postępowania określonego zbiorowo, którego poszczególne fragmenty mogą wypełniać znamiona różnych występków (np. z art. 189, 190, 191, 216, 217 k.k.), stanowi jakościowo odmienny, odrębny typ przestępstwa, jednakże w takich przypadkach mamy do czynienia ze zbiegiem pomijalnym, gdzie w grę wejdzie zasada konsumpcji (przepisem konsumującym jest art. 207 k.k.) [vide: Marek Mozgawa (w:) Kodeks karny. Komentarz, wyd. IV, pod red. Marka Mozgawy, Lex 2014 r., Nb12 komentarza do art. 207].

Należy wskazać również to, iż Sąd orzekając w sprawie o znęcanie może wobec sprawcy czynu zastosować środki karne, które zostały określone w kodeksie karnym.

Zgodnie z art. 39. środkami karnymi są:

- 1) *pozbawienie praw publicznych,*
- 2) *zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej,*

- 2a) zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi,
- 2b) zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu,
- 2c) zakaz wstępu na imprezę masową,
- 2d) zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych,
- 2e) nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym,
- 3) zakaz prowadzenia pojazdów,
- 4) (uchylony),
- 5) (uchylony),
- 6) (uchylony),
- 7) świadczenie pieniężne,
- 8) podanie wyroku do publicznej wiadomości.

Z przedstawionego katalogu środków karnych Sąd karny, jak wskazuje praktyka, najczęściej stosuje środek karny wobec sprawcy przemocy skazanego z art. 207 § 1 kk, określony w pkt 2 b. Zauważa się tendencję wzrostową w stosowaniu środka, w postaci nakazu okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Oczekiwania pokrzywdzonych są w tym zakresie o wiele większe.

Ustawodawca dał również Sądowi możliwość skorzystania z art. 41a, i m.in:

§1. Sąd może orzec zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, jak również nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego lub inne przestępstwo przeciwko wolności oraz w razie skazania za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym zwłaszcza przemocy wobec osoby najbliższej. Zakaz lub nakaz może być połączony z obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu, a zakaz zbliżania się do określonych osób - również kontrolowany w systemie dozoru elektronicznego.

§2. Sąd orzeka zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, jak również nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, w razie skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego. Zakaz lub nakaz może być połączony z obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu, a zakaz zbliżania się do określonych osób - również kontrolowany w systemie dozoru elektronicznego.

§3. Sąd może orzec zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu dożywotnio w razie ponownego skazania sprawcy w warunkach określonych w §2.

§3a. W razie orzeczenia nakazu okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym za przestępstwa określone w rozdziałach XXV i XXVI sąd orzeka na ten sam okres zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego.

§4. Orzekając zakaz zbliżania się do określonych osób, sąd wskazuje odległość od osób chronionych, którą skazany obowiązany jest zachować.

§5. Orzekając nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, sąd określa termin jego wykonania.

Wskazany przepis został dodany do kodeksu karnego nowelizacją z dnia 27 lipca 2005r. Przewiduje on środki karne w postaci orzeczenia określonych zakazów wobec sprawcy, który popełnił przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego. Był on kilkakrotnie nowelizowany, a między innymi został zmieniony ustawą z dnia 10 czerwca 2010r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 125, poz. 842), która weszła w życie 1 sierpnia 2010r. Nowelizacją tą został dodany zakaz zbliżania się do określonych osób i nakaz opuszczenia lokalu. Następnie przepis został zmieniony przez ustawę z dnia 20 lutego 2015 r.

Orzeczenie przewidzianego w tym przepisie środka jest możliwe w przypadku, gdy sprawca popełnił: przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego, inne przestępstwo przeciwko wolności, przestępstwo z użyciem przemocy. Wobec sprawcy, o którym mowa w art. 41a, można orzec jeden z przewidzianych w tym przepisie zakazów zarówno wtedy, gdy małoletni jest przedmiotem czynności wykonawczej, jak i wtedy, gdy przedmiotem czynności wykonawczej jest osoba pełnoletnia, ale czyn został popełniony w obecności małoletniego. W przypadku dorosłego pokrzywdzonego orzeczenie tego środka w przypadku przestępstw przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności jest możliwe wówczas, gdy zostało ono popełnione z użyciem przemocy [vide: Magdalena Bydyn - Kulik (w:) Kodeks karny. Komentarz, wyd. VII, pod red. Marka Mozgawa, WK 2015 r. Nb 1-3 komentarza do art. 41a].

Nie można również zapominać, iż Sąd obecnie wobec sprawcy przemocy w rodzinie skazując na karę pozbawienia wolności, i zawieszając jej wykonanie w ramach art. 72 k.k. może:

§1. Zawieszając wykonanie kary, sąd zobowiązuje, a jeżeli orzeka środek karny, może zobowiązać skazanego do:

- 1) informowania sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby,
- 2) przeproszenia pokrzywdzonego,

- 3) wykonywania ciężącego na nim obowiązku łożenia na utrzymanie innej osoby,
- 4) wykonywania pracy zarobkowej, do nauki lub przygotowania się do zawodu,
- 5) powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających,
- 6) poddania się terapii uzależnień,
- 6a) poddania się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji,
- 6b) uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych,
- 7) powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach,
- 7a) powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób,
- 7b) opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym,
- 8) innego stosownego postępowania w okresie próby, które może zapobiec popełnieniu ponownie przestępstwa,

- przy czym orzeka się przynajmniej jeden z obowiązków.

§ 1a. Nakładając obowiązek wymieniony w § 1 pkt 7a, sąd wskazuje minimalną odległość od osób chronionych, którą skazany obowiązany jest zachować.

§ 1b. Nakładając na sprawcę przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej obowiązek wymieniony w § 1 pkt 7b, sąd określa sposób kontaktu skazanego z pokrzywdzonym.

§ 2. Sąd może orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 albo zobowiązać skazanego do naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody w całości albo w części, chyba, że orzekł środek kompensacyjny.

Warunkowe zawieszenie wykonania kary musi się wiązać z nałożeniem na skazanego pewnych obowiązków. Jest ono obligatoryjne, chyba, że sąd orzeka jednocześnie środek karny, to wówczas jest fakultatywne. Katalog tych obowiązków nie jest zamknięty - ma charakter przykładowy.

Sąd może nałożone na sprawcę obowiązki w czasie trwania próby zmienić - poszerzając lub zawężając ich zakres, znosząc jedno lub dodając inne, stosownie do potrzeb związanych z oddziaływaniem resocjalizacyjnym i wychowawczym na sprawcę. Sąd ma orzec przynajmniej jeden z obowiązków; może nałożyć ich na sprawcę więcej.

Od 1 lipca 2015r. oddziaływanie na skazanego środka probacyjnego w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary zostaje wzmocnione przez pojawienie się dodatkowej dolegliwości. Sąd może zobowiązać skazanego do informowania sądu lub

kuratora o przebiegu okresu próby. Obowiązek ten ma na celu zapewnienie sądowi kontroli nad zachowaniem sprawcy w czasie próby.

Bardzo ważna z punktu omawianej problematyki, pracy ze sprawcą przemocy domowej, jest modyfikacja art. 72 § 1, pkt 6 kodeksu karnego nakazującemu sprawcy: poddanie się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym, oraz wyodrębnił w oddzielnym punkcie 6a zobowiązania skazanego (sprawcy przemocy) „do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno - edukacyjnych”.

Sąd może teraz też zakazać sprawcy zbliżanie się do pokrzywdzonych lub innych osób (pkt.7a), co pozwoli bardziej chronić ofiary przemocy, a także skuteczniej oddziaływać na sprawcę przemocy domowej.

Należy tutaj również dodać, iż obecny kodeks karny zrezygnował z występującej w Kodeksie karnym z 1969r. kary pozbawienia praw rodzicielskich i opiekuńczych przyjmując, że sąd karny jest w zasadzie w tej sprawie niekompetentny. W obecnie obowiązującym kodeksie karnym nie przewidziano pozbawienia praw rodzicielskich lub opiekuńczych.

Nie mniej jednak daje on możliwość zawiadomienia sądu rodzinnego przez sąd karny o możliwości pozbawienia lub ograniczenia praw rodzicielskich lub opiekuńczych w razie popełnienia przestępstwa lub ograniczenie praw rodzicielskich lub opiekuńczych w razie popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim (art. 43c k.k.). Równie ważnym co wskazany przepis, a jednocześnie podważającym ostatecznie zasadność traktowania zawartej w nim regulacji jako samodzielnego, w stosunku do unormowań Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, środka ingerencji we władzę rodzicielską, jest art. 23 k.p.k., który stanowi, że „w sprawie o przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego we współdziałaniu z małoletnim lub w okolicznościach, które mogą świadczyć o demoralizacji małoletniego albo o gorszącym wpływie na niego, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, zawiadamia sąd rodzinny w celu rozważenia środków przewidzianych w przepisach o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym”.

Zastosowanie tego przepisu może być również połączone z realizacją dyspozycji zawartej w art. 262 § 1 pkt 1 k.p.k., który nakłada na sąd stosujący tymczasowe aresztowanie obowiązek „zawiadomienia o tym sądu opiekuńczego, jeżeli zachodzi potrzeba zapewnienia opieki nad dziećmi aresztowanego”.

Możliwość współpracy sądu opiekuńczego z organami prowadzącymi postępowanie karne, której celem jest najlepsze zabezpieczenie dobra dziecka, wynika również z przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Najważniejszy w tym względzie jest art. 572 k.p.c. i art. 7 k.p.c. Pierwszy z nich statuuje powszechny obowiązek zawiadomienia sądu opiekuńczego o każdym zdarzeniu uzasadniającym wszczęcie postępowania z urzędu, np. postępowanie w sprawach o ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej. Obowiązek ten ciąży przede wszystkim na sądach, prokuratorach, organach Policji itp. Drugi z tych przepisów podkreśla już tylko pozycję prokuratora w procesie prawidłowej realizacji zasady ochrony dobra dziecka, stanowiąc, że może on „żądać

wszczęcia postępowania w każdej sprawie, jak również wziąć udział w każdym toczącym się już postępowaniu, jeżeli według jego oceny wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego”.

Rezygnacja w kodeksie karnym z możliwości orzekania przez sąd karny pozbawienia praw rodzicielskich lub opiekuńczych w charakterze środka karnego w procesie karnym jest co pewien czas krytykowana. Lata nieobecności tego środka penalnego w systemie polskiego prawa uświadomiła szerszemu gronu przedstawicieli doktryny, judykatury i społeczeństwa i niepełna jego tożsamość i zastępowalność z instytucją pozbawienia władzy rodzicielskiej lub zwolnienia z opieki przewidziana przez przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego [vide: Violetta Konarska - Wrzosek (w:) System prawa karnego. Kary i inne środki reakcji prawnokarnej. Tom 6, pod red. Lecha K. Paprzyckiego, Warszawa 2016, Rozdział II. Środki Karne Nb 553s. 768].

Sprawca przemocy, który odbywa karę pozbawienia wolności, skazany z art. 2017 kk, może po spełnieniu przesłanek kodeksowych, starać się o warunkowe zwolnienie.

Jeśli sprawca przemocy opuścił zakład karny w ramach warunkowego przedterminowego zwolnienia, ale proces jego resocjalizacji, korekcji postaw, nie przyniósł pożądanych efektów i po powrocie do miejsca zamieszkania, do rodziny, ponownie w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, ponownie używa przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej mieszkających wspólnie ze sprawcą, sąd penitencjarny odwołuje warunkowe zwolnienie (art.160 § 1a kodeksu karnego wykonawczego).

Te rozwiązania prawne pozwalają skuteczniej oddziaływać na sprawców przemocy domowej, uświadamiać im, że przemoc domowa jest wyuczonym zachowaniem, który oprócz korzyści przynosi dla samego sprawcy sporo strat. Konsekwencją bycia sprawcą przemocy jest nieuchronność poniesienia kary; te rozwiązania pozwalają zmodyfikować powszechne przekonanie u sprawców o odległości w czasie wykonania wymierzonej kary pozbawienia wolności. Pozwalają oddziaływać na ich myślenie, proces poznawczy, samostanowienie, bowiem bywa tak, że sprawca przemocy w zakładzie karnym staje się ofiarą przemocy ze strony współwięźniów i ta perspektywa może mieć w przypadku sprawców przemocy aspekt motywujący przed ponownym dokonaniem przestępstwa.

Przemoc w perspektywie moralnej, społecznej i psychologicznej

Przemoc jako zjawisko jest ujmowane też w perspektywie moralnej, aksjologicznej. Z perspektywy moralnej - dokonywanie przemocy to krzywdzenie słabszego, co jest złem moralnym. Mającym wpływ na funkcjonowanie zarówno ofiary, jak i sprawcy przemocy. Może to być czynnik stresogenny, stymulujący działania agresywne.

Z perspektywy społecznej zwracamy uwagę na czynniki zawarte w obyczajach i postawach społecznych, które mogą sprzyjać przemocy lub ją usprawiedliwiać. Z drugiej

strony w obronie przed przemocą mogą - i powinny organizować się znaczące siły społeczne i wywierać wpływ na stan spraw publicznych i życie.

Psychologiczne spojrzenie na przemoc domową zwraca naszą uwagę na cierpienie i bezradność ofiary, odsłania mechanizmy wewnętrzne i sytuacyjne sterujące przemocą oraz złożone procesy interakcji między sprawcą i ofiarą.

Wyróżnia się przemoc fizyczną, psychiczną i seksualną, zwracając uwagę na jej aktywne lub pasywne formy oraz nasilenie.

Ofiarami przemocy bywają dorośli, dzieci i osoby starsze lub upośledzone. Trudno oszacować dokładnie rozmiary przemocy domowej w Polsce. Każdego roku do sądu zgłaszanych jest zaledwie kilkanaście tysięcy spraw o znęcanie się nad rodziną, ale policja w tym czasie rejestruje około miliona tzw. "awantur w rodzinie" do których jest wzywana. Postępowanie sprawców bywa nadal wspierane przez czynniki kulturowe. Przemoc w stosunku do kobiet i dzieci długo była akceptowana nie tylko obyczajowo, ale i prawnie.

Niezbędne są więc działania, skierowane zarówno do ofiar jak i sprawców przemocy domowej. Przystępcze zachowanie sprawców przemocy to często sposób na rozwiązanie problemów z przeszłości. Zazwyczaj problemy te wiążą się z przeżywaniem przez sprawcę uczuć niemocy, bezradności i z potrzebą kontrolowania swego życia tak, aby czuć się kompetentnym i bezpiecznym. Bycie sprawcą to wynik braku poczucia mocy. Stosując przemoc, sprawcy próbują zdobyć poczucie siły i kontroli nad swoim życiem. Sprawcy przemocy na ogół starają się znajdować uzasadnienie dla aktów przemocy. Często zaprzeczają osobistej odpowiedzialności za wyrządzone szkody i obciążają odpowiedzialnością ofiary.

Psychologia sprawców nie jest jeszcze rozwiniętą gałęzią psychologii. Do tej pory specjaliści koncentrowali się na pomocy udzielanej ofiarom. Naganność postępowania sprawców częściej skłania do karania niż zastanowienia się, dlaczego tak postępują.

Jednakże należałoby podjąć próbę oddziaływania na sprawców, które zmierzają do nauczenia ich samokontroli i wyzwolenia spod wpływu nałogowej agresywności. Wielokrotnie sprawcy przemocy nie podejmują próby kontrolowania swego gniewu, a nawet z premedytacją go potęgują.

Przemoc również często wiąże się z nietrzeźwością sprawców, ale to nie alkohol jest bezpośrednią przyczyną przemocy i nie usprawiedliwia jej. Faktem jest jednak, że osłabia on racjonalną kontrolę nad zachowaniem i nasila gotowość do reagowania złością.

Znaczącą rolę w stosowaniu przemocy odgrywa też temperament sprawcy, a więc biologicznie zdeterminowana gwałtowność i intensywność reagowania emocjonalnego, które wymykają się spod kontroli. To jednak również nie usprawiedliwia sprawców i nie pozbawia odpowiedzialności za krzywdzenie innych.

Obok działań wzmacniających skuteczność ochrony ofiar pojawić się więc muszą działania powstrzymujące sprawców i prowadzące do zakończenia przemocy w rodzinie. Temu mają służyć programy korekcyjno-edukacyjne skierowane do osób stosujących przemoc.

2. Co to jest „Program Edukacyjno – Korekcyjny dla Sprawców Przemocy Domowej?”

„Program Edukacyjno – Korekcyjny dla Sprawców Przemocy Domowej” jest programem psychoedukacyjnym, którego celem jest zmiana zachowań typu przemocowego pa go na rzecz postawy partnerstwa i poszanowania wobec domowników. Program korekcyjno-edukacyjny realizowany przez Ośrodek Interwencji Kryzysowej Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie jest w zasadniczej części oparty na materiałach edukacyjnych autorstwa p. Agaty Skorupskiej i p. Dariusza Skowrońskiego. Powstały one na bazie szkoleń przeprowadzonych przez Marka Prejznera, pracownika Polish American Association, Chicago USA Partner Abuse Intervention Program, w programie „Education Groups For Men Who Batter - The Duluth Model”.

Program ma charakter edukacyjno-korekcyjny. W części edukacyjnej skoncentrowany jest na przekazaniu szeroko pojętej wiedzy na temat zjawiska przemocy, część korekcyjna ukierunkowana jest na zdobycie umiejętności niestosowania przemocy, trening umiejętności społecznych i asertywności oraz naukę konstruktywnego rozwiązywania sporów i korzystania ze wsparcia społecznego.

3. Cele programu

Naczelnym celem Programu jest redukcja zachowań agresywnych u jego uczestników, kształtowanie postawy partnerstwa i szacunku wobec kobiet, oraz odpowiedzialności za popełnione czyny przemocowe.

Program skoncentrowany jest na rozumieniu przemocy jako zjawiska wyuczonego i kształtowanego społecznie oraz wzmacnianego kulturowo. Pozwała to na przyjęcie założenia, że poddając sprawcę odpowiednim oddziaływaniom można niejako „oduczyć” go przemocy.

Warunki uczestnictwa:

Warunkiem przyjęcia do programu jest przyznanie się osoby do stosowania przemocy domowej.

Do programu nie przyjmuje się :

- chorych psychicznie;
- osób z poważnymi zaburzeniami osobowości antyspołecznej oraz zaburzeniami osobowości pogranicznej;
- osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków, którzy nie przeszli podstawowego cyklu terapii.

Uczestnikami programu są:

- a) osoby skierowane sędownie, skazani za przestępstwo z art.207 pra. I kodeksu karnego (lub inne przeciwko rodzinie, opiece, ze stwierdzeniem sprawstwa przemocy) korzystający z warunkowego zawieszenia wykonywania kary pozbawienia wolności);
- b) osoby kierowane przez Policję, Zespół Interdyscyplinarny; objęte procedurą Niebieskich Kart;
- c) osoby kierowane przez pomoc społeczną, organizacje pozarządowe, Kościół, organizacje kościelne i inne instytucje;
- d) osoby, samodzielnie zgłaszające chęć uczestnictwa w programie.

Osoby przed wejściem do programu podpisują kontrakt określający reguły uczestnictwa w programie zawierające:

- a) Formalne wymogi dotyczące systematycznej obecności w zajęciach;
- b) Obowiązek bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach;
- c) Zobowiązanie do powstrzymania się od przemocowych zachowań i postaw w kontaktach z członkami rodziny i z innymi ludźmi;
- d) Wymóg uznania osobistej odpowiedzialności za fakty stosowania przemocy w rodzinie.

Wobec osób skierowanych decyzją sądu uchylających się od uczestnictwa w zajęciach stosuje się powiadomienie Sądu o tym fakcie.

4. Zawartość programu

Zasadniczą część programu stanowi:

- a) Edukacja - przekazywanie wiedzy odbywa się w sposób aktywizujący uczestników, między innymi przez prowadzenie otwartej dyskusji oraz odwoływanie się do indywidualnych doświadczeń.
- b) Praca nad rozpoznawaniem i zmianą przekonań i postaw osobistych poprzez analizę sytuacji przedstawionych w programie oraz swoich własnych sytuacji życiowych.
- c) Ćwiczenia nowych konstruktywnych form myślenia i reagowania w grupie.

Podstawowe treści edukacyjne:

- a) Społeczno-kulturalne źródła i okoliczności towarzyszące przemocy domowej /Mity, stereotypy/.
- b) Definicja przemocy, jej rodzaje, formy, dynamika, aspekty prawne przemocy.
- c) Problemy władzy i kontroli w relacjach międzyludzkich.

- d) Planowanie i rozwijanie samokontroli.
- e) Komunikacja interpersonalna.
- f) Promocja pozytywnych standardów wartości i zachowań, między innymi: szacunku, odpowiedzialności, bezpieczeństwa, wsparcia emocjonalnego, szczerości, zaufania, dzielenia obowiązków, wspólnego decydowania, okazywanie uczuć, potrzeb, negocjacji i rozwiązywania konfliktów bez przemocy.
- g) Alkohol i patologia życia rodzinnego.
- h) Seksualność.
- i) Dzieci, przemoc i wychowanie.

Zakładane rezultaty

Działania diagnostyczne, edukacyjne i ćwiczenia powinny przynieść następujące rezultaty:

- powstrzymanie osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem tej przemocy,
- uznanie przez osobę stosującą przemoc w rodzinie faktu stosowania tej przemocy,
- zdobycie i podniesienie wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie,
- nabycie nowych umiejętności służących rozwiązywaniu konfliktów i sporów w rodzinie bez używania agresji,
- kształtowanie umiejętności w zakresie wychowania dzieci bez używania przemocy w rodzinie,
- rozwijanie umiejętności samokontroli,
- nabycie umiejętności konstruktywnego wyrażania uczuć,
- nabycie umiejętności partnerskiego współdziałania w rodzinie oraz korzystania z pomocy innych.

Realizacja Programu

Program realizowany jest w małych grupach liczących optymalnie do 15 osób.

Obejmuje sesje indywidualne (tzw. kwalifikacyjne) i sesje grupowe. W trakcie zajęć do grupy mogą dołączyć nowi uczestnicy, każdy z nich przechodzi cały cykl Programu.

Zajęcia w grupie prowadzi kobieta i mężczyzna. Ze względu na duży poziom zaprzeczania i manipulacji ze strony uczestników konieczne jest prowadzenie zajęć przez dwie, ściśle współpracujące ze sobą osoby. Praca w duecie: kobieta i mężczyzna, jest korzystna z uwagi na fakt, iż relacja pomiędzy prowadzącymi staje się dla uczestników modelowym przykładem komunikacji partnerskiej. Obecność kobiety podczas pracy korekcyjnej staje się dodatkowym czynnikiem konfrontującym, ważnym w procesie zmiany zachowania.

Etapy pracy z uczestnikami Programu

Podczas sesji indywidualnych uczestnik zostaje zapoznany z celami i przebiegiem programu. Prowadzący zapoznaje się szczegółowo z sytuacją rodzinną i prawną skazanego. Przyjęcie do Programu jest potwierdzone zawarciem kontraktu na aktywny udział w sesjach grupowych, który zawiera:

- formalne wymogi dotyczące systematycznej obecności w zajęciach,
- obowiązek bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach,
- zobowiązanie do powstrzymywania się od przemocowych zachowań i postaw w kontaktach z członkami rodziny i z innymi ludźmi,
- wymóg uznania osobistej odpowiedzialności za fakty stosowania przemocy w rodzinie.

Kontrakt przewiduje również sankcje za uchylenie się od udziału w Programie (w przypadku osób, których uczestnictwo związane jest z decyzjami sądu lub kuratora sądowego).

Uczestnik wypełnia „kwestionariusz historii przemocy”, którego celem jest dokonanie wstępnej diagnozy problemu. Kwestionariusz służy ponadto analizie i rozpoznaniu sygnałów czasowych, sytuacyjnych i fizycznych, towarzyszących aktom przemocy. Stanowi wstęp do opracowania indywidualnego „Planu Bezpieczeństwa”, a w dalszej części Programu jest wykorzystywany do analizy cykliczności przemocy i poznania dynamiki własnych zachowań przemocowych. Istotnym etapem pracy jest ukazanie cykliczności przemocy, gdyż sprawca traktuje przemoc jako odosobnione akty agresji, nie zauważa ciągłości i zależności pomiędzy nimi. Zrozumienie tego mechanizmu pozwala na skuteczniejsze zapobieganie nawrotom ataków.

Realizując „Plan Bezpieczeństwa” zadaniem uczestników jest rozpoznanie, jakie sytuacje są dla nich potencjalnymi wyzwalaczami agresji, które sygnały płynące z ciała informują o nadchodzącym ataku i w oparciu o tę wiedzę stworzenie planu działania alternatywnego dla zastosowania przemocy, rodzaju „instrukcji”: jak postępować, aby zminimalizować ryzyko wystąpienia aktu agresji.

Jednym z elementów Programu jest nauka umiejętności stosowania tzw. „przerwy na ochłonięcie”. Celem wzięcia przerwy jest rozładowanie napięcia, które gromadzi się w czasie trwania konfliktu, tak żeby można było nadal prowadzić rozmowę w sposób nie raniący (fizycznie i słownie) drugiej osoby zaangażowanej w konflikt. Nabycie umiejętności stosowania przerwy ułatwia zapobieżenie aktom przemocy, dlatego zalecane jest wprowadzenie tego elementu w początkowym etapie Programu.

Kolejnym elementem Programu jest przekazanie wiedzy na temat, czym jest przemoc, jakie są jej rodzaje, formy i dynamika; grupa w toku swobodnej dyskusji tworzy definicję przemocy, do której odwoływać się będzie w trakcie dalszej pracy. Przemoc rozumiana jest jako działanie intencjonalne, a jej dokonanie jako akt świadomego wyboru.

Następny etap – to koncentracja na ujawnieniu negatywnych norm i wzorców kulturowych wykorzystywanych do wspierania postaw dominacji, władzy i kontroli sprawcy nad ofiarą. Analizie podlega także rola stereotypów na temat tożsamości mężczyzny, ról „męskich” i „kobięcych”. Przystawanie wiedzy odbywa się w sposób aktywizujący uczestników (m.in. poprzez prowadzenie otwartej dyskusji oraz odwoływanie się do indywidualnych doświadczeń).

W trakcie Programu przyjmuje się założenie, iż to sprawca jest odpowiedzialny za czyny, których dokonuje i musi tę odpowiedzialność zaakceptować, nie jest jednak odpowiedzialny za normy, które zostały mu wpojone. Związki oparte na wyższości mężczyzny nad kobietą są często akceptowane społecznie a postawa dominacji wspierana kulturowo. W tym kontekście kluczowym elementem w procesie zmiany jest zrozumienie, iż celem stosowania przemocy, jest uzyskanie przez sprawcę władzy i kontroli nad ofiarą.

W dalszej części Programu szczegółowej analizie podlegają następujące zagadnienia:

- przemoc fizyczna - zaprzestanie jej stosowania,
- zastraszanie - zachowania nie zastraszające,
- poniżanie - zachowania nacechowane szacunkiem,
- izolowanie - wsparcie i zaufanie,
- minimalizowanie, zaprzeczanie, obwinianie jako taktyka kontroli - szczerość i odpowiedzialność,
- przemoc seksualna - poszanowanie seksualności,
- wykorzystywanie męskich przywilejów, przemoc ekonomiczna - partnerstwo w związku.

Kolejnym etapem pracy jest nauka rozpoznawania i nazywania uczuć oraz stanów emocjonalnych, oddzielenie złości jako naturalnej emocji od jej form zniekształconych typu sarkazm, mściwość, karanie.

Sesje końcowe poświęcone są nauce nowych konstruktywnych zachowań będących alternatywą dla zachowań przemocowych. Służą temu wykłady oraz ćwiczenia poświęcone między innymi zachowaniom asertywnym, nowym sposobom rozwiązywania problemów, zasadom sprawiedliwej kłótni oraz nauce umiejętności prawidłowej komunikacji. Uczestnicy przechodzą trening umiejętności aktywnego słuchania, poznają podstawowe zasady negocjacji i zasady właściwego rozwiązywania sporów.

Ważnym elementem na tym etapie pracy jest wskazanie klientom możliwości korzystania ze wsparcia społecznego w celu zapobieżenia ich izolacji i wykluczenia.

Powyższy opis jest przykładowym schematem działań realizowanych w ramach Programu. Jednakże, jeżeli zaistnieje taka konieczność wprowadzane są modyfikacje, dostosowując Program do potrzeb i możliwości grupy.

Sporządziła: Monika Wilczek

DYREKTOR
Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie
w Kluczborku
Iwona Rudnicka-Brzytnyszyn

